

JÁSZBERÉNYI SÁNDOR

Egy kis szívesség

1.

Az utolsó szögeket verték a kalifátus koporsójába.

7,62-es és 5,56-os lövedékekkel verték, légi csapásokkal és nehéztüzérséggel kapálálták, amíg az eszelősek királysága falunyi méretűre nem zsugorodott. Hol voltak már az elképzelések az Iszlám Államról, a hódításról, hol volt a kalifátus Nagy-Britannia méretű területe? Befújta a homok, és láncotalpak szabdalták, mint azokat a tömegsírokat, melyeket a visszavonuláskor hagytak maguk után a dzsihadisták.

Az államot játszó terrorszervezet bukása napok kérdése volt. A nyugati sajtó eufóriában úszott. Egymást követték az optimistábbnál optimistább újságcikkek. Egyedül annak szorult össze a gyomra, aki tudta, hogy mi zajlik Szíriában a terepen. Odalent ugyanis négy hadsereg nézett farkasszemet egymással.

Arra vártak, hogy a préda kiadja utolsó mérgező leheletét, és egymásnak ugorhassanak a koncert. Az már tisztán látszott, hogy a polgárháború nagy vesztesei a kurdok lesznek. Senkit sem érdekelt már, hogy ők állították meg a kalifátus offenzíváját 2014-ben, vagy hogy ők szabadították fel a szekta fővárosát, ahol a kórházakat napi száz végtag amputációra optimalizálták a saría helyi értelmezésének jegyében.

Törökország bejelentette, hogy fellép a kurd terrorfenyegetéssel szemben. Ez azt jelentette, hogy offenzívát indít, mely végleg szétzúzza a kurdok álmát egy független államról. Az offenzíva meg is kezdődött.

A kurdok úgy védekeztek, ahogyan tudtak.

Azokat a területeket, melyeket képtelenség volt védeni, vérontás nélkül adták át a szíriai kormánycsapatoknak. Irán támogatásával ők legalább ellenfelet jelentettek a törököknek, különösen, mióta az amerikai csapatok megkezdték a kivonulást az országból.

Szíria leginkább egy megbolygatott hangyabolyhoz hasonlított. Legalábbis nem ez volt a benyomásom, miközben a kompra vártam.

A hidat lezárták az iraki pesmergák. Fegyverekkel és lőszerrel megrakott teherautók jöttek és mentek át rajta a langyosan sütő nap alatt. A civilek csak komppal kelhettek át.

Szíriai kurdok álltak a szőke folyó partján, minden holmijuk bálákba rakodva. A nők a karjukban tartották a gyerekeiket, akik hangosan sírtak a fáradtságtól. A férfiak riadt tekintettel dohányoztak. A bizonytalanra tértek haza.

A fekete hajú, síró kisfiúkat néztem, mikor megérkezett a komp. A fémkorlátjáról nagy szemekben pattogzott le a zöld festék. Pizkos arcú kurd fiúk csapták le

a rámpát a folyópart homokos partjára. Fél óráig tartott, mire minden holmit felrakodtak a hazatérők. A túlparton fegyveres fiatal nők álltak, akik ellenőrizték az átkelők iratait. Amikor megláttak, mosolyogva irányítottak át a parancsnokságra, ami egy dombon volt, néhány száz méterre az átkelőtől. A kurd parancsnok teával kínált, átnézte az engedélyeimet, majd beültetett egy bajszos, negyvenes férfi mellé, aki teherautóval Amúdába ment.

Az amúdai sajtóközpontban mellém adtak egy húsz év körüli fiút, akit Amandzsnak hívtak, és akinek az volt a dolga, hogy elvigyen az autójával Rakkába és Haszakába, a menekülttáborokhoz. Kétszáz dollárt fizettem a központ korrupt vezetőjének, így az engedélyeket még aznap megkaptam, minden fennakadás nélkül.

Abból éltek a sajtóközpontban, hogy komoly pénzeket szedtek el a külföldi tudósítóktól. „A védelemért”, „fordításért”, „szervezésért” vették el az ember pénzét. Mindig találtak indokot.

Nem volt apelláta, mindenki fizetett. Szíriában még mindig érhetett bárkit bal eset, ha a rossz embereket haragította magára. A kurdok igénye, hogy megismerje és támogassa őket a világ, elmúlt. Már nem reméltek semmit Európától. A segítség nyújtását a nyugati médiának kőkemény pénzügyi alapokra helyezték. Pénzt kértek mindenért.

Az volt a tervem, hogy fogságba esett dzsihadistákat és a családtagjaikat fogom meginterjúvolni a táborokban. Nagyon sokan szöktek meg Európából, hogy csatlakozzanak az Iszlám Államhoz. Második és harmadik generációs európai arabok, iszlám hitre tért és radikalizálódott németek, angolok és franciák. A többségük meghalt a kalifátus ötéves pályafutása alatt, de még így is sokan maradtak. Ők a sorsukra vártak a családjaikkal együtt a sivatagban felhúzott menekülttáborokban, alkalmi börtönökben.

Amanddzzsal reggel fél ötkor indultunk Haszaka felé. Sötét volt még, csak a láthatár alján derengett a felkelő nap. Egy Toyota pickupt vezetett, az övébe pedig egy 9 mm-es Berettát tűzött, melyet folyamatosan igazgatott vezetés közben. A háborúról, az önálló kurd állam lehetőségeiről beszélgettünk. Hamar megkedveltük egymást. Az úton félóránként meg kellett állnunk az ellenőrzőpontok miatt, de a sajtóengedéllyel hamar továbbbenedtek minket. Amikor elmondtam Amandzsnak a tervemet, hogy dzsihadistákkal akarok interjúzni, hosszasan telefonált. Végül azt mondta, hogy a nagybátyja az egyik kisebb tábor vezetője Haszaka mellett. Úgy gondoltam, ez lehet a legjobb opció, hiszen a nagy menekülttáborok tele vannak nyugati újságírókkal. Az sem segít, hogy nem ismerek senkit a vezetőiből.

„Kell fizetnem a nagybátyádnak?” – kérdeztem Amandzsot.

„Elég, ha viszünk valami ajándékot” – felelte.

2.

„Nagyon szeretnék visszamenni Európába” – mondta a velem szemben ülő, frissen borotvált férfi a kamerába angolul, és elcsuklott a hangja. Ahmednek hívták. Erős arcvonású, harmadik generációs hollandiai arab volt.

„Megbántam, hogy csatlakoztam az Iszlám Államhoz. Európa bocsánatát keregem, és békét, amiben felnevelhetem a gyerekeimet.” A szeméből folytak a könnyek. Kifejezetten elégedett voltam az anyaggal. Az új kamerám messze jobb felbontásban dolgozott, mint eddig bármelyik videófelvevőm. Bár még nem tapasztaltam ki a használatát teljesen, úgy tűnt, remekül bevált a terepen. Megköszöntem az interjút, mire a mellém adott kurd katona visszavezette a férfit a cellájába.

A börtön a katonák szálláshelyének pincéjében volt. Ahhoz, hogy az ember elérje a parancsnoki irodát, át kellett vágnia a szögesdróttal körbevont udvaron, ahol a dzsihadisták családjai vártak a sorsukra sátrakban. Nők és gyerekek gyilkos tekintete kísért, ahogyan átvágtam az udvaron. A gyerekeik futva követtek egészen a parancsnoki iroda lépcsőjéig. A PKM golyószórós kurd katona zavarta el őket, aki a lépcső tetejéről pásztázta a környéket.

A tábor parancsnokát Kawának hívták. Az ötvenes éveinek a végén járó bajszos, jókedvű férfi volt. Festette a haját, csak a vastag fekete szemöldökében voltak fehér szálak. Örömmel fogadott minket. Ajándékba whiskyt kapott tőlem, amit eredetileg egészségügyi célokkal hoztam magammal.

Az évek során megtanultam, hogy jobb, ha az embernél van töményszesz, ha hosszasan utazik a Közel-Keleten és Afrikában. El tudja kerülni vele a hígfosást, ha minden lefekvés előtt fogyaszt belőle egy adagot. Csak a megszokásból hordtam magammal. Túl régóta voltam már úton, hogy bármi is meglepje a gyomromat.

Kawa ezredes mosolygott, amikor beléptem az irodájába. Egy nagy, tömörfa asztal mögött ült. Egy Öcelán kép lógott mögötte a falon. Amanddzsal beszélgetett. Amikor meglátott, kihúzta az asztal fiókját, egy átlátszó, arakos üveget vett ki belőle és három poharat.

„Iszik velünk egyet?” – kérdezte, és már töltötte is ki az italt a poharakba. A kezével intett, hogy üljek le. Leültem vele szemben, és a kezembe vettem az egyik poharat. Koccintottunk.

„Na, mit mondtak a foglyok?” – kérdezte Kawa.

„Hogy nagyon sajnálják, és vissza akarnak jönni Európába.”

Kawa hümmögött.

„Mégis, másra számított?”

„Nem tudom.”

„Nyilván azt mondják, amit ilyenkor mondani kell.”

„Az egyik el is sírta magát. Tényleg úgy tűnt, mintha bánná az egészet.”

„A holland, ugye?”

„Az.”

„Fél éve még nem sajnálkozott semmin.”

„Hogyan?”

„Fél éve még tagja volt a saría bizottságnak. Ő rendelte el a dohányzók megkor-
bácsolását vagy a kezek levágását.”

„Ezt nem tudtam.”

„Most már tudja.”

„Mégis úgy tűnik, hogy bánja a dolgot.”

„Egy fenét bánja. Egyszerűen nincs más választása, ha meg akarja úszni az egé-
szet.”

„Lehet.”

„Nem lehet, hanem biztos. Egy dzsihadista mindig is dzsihadista marad. Ezek so-
sem változnak meg.”

„Az arabok?”

„Nem, nem az arabok. Hanem minden ember. Ha egyszer valaki fegyvert fogott
a kezébe, sosem fogja azt elengedni.”

„A kurdok is fegyvert fogtak.”

„Mi sem fogjuk.”

Amandzs bólogatott. Kawa a zubbonyának a zsebébe nyúlt, és egy doboz cigaret-
tát vett elő belőle. Slim cigaretta volt, ami divatos volt a kurd férfiak körében Szíriá-
ban. Majdnem mindegyik gerillánál láttam ilyet. Körbe kínálta nekünk. Rágyújtot-
tunk.

„Mondhatnak ezek akármit, ott marad velük a kalifátus szelleme. Az pedig csak
alkalomra vár. Mindegy, ez már nem a mi problémánk.”

Kawa kitöltött még egy italt mindenkinek.

„Mi lesz a foglyokkal?” – kérdeztem.

„Napokon belül átadjuk őket a szíriai hadseregnek, a táborral együtt. Kezdenek
velük, amit akarnak.”

„És ők mit fognak tenni?”

„Nem tudom. Gondolom, elengedik őket, hogy menjenek csak haza, és Európá-
ban robbantgassanak.”

„Nem zárják börtönbe őket?”

„Már miért zárnák? Minek etessék őket? Akkor fogják börtönbe zárni őket, ha
Európa fizet érte. De nem gondolom, hogy Európa fizetne érte.”

„Szerintem fizetne.”

„Európa nem tárgyal Aszaddal. És Aszad is kellőképpen meg van sértődve ahhoz,
hogy visszaküldje ezeket az embereket Európába.”

„És a kurdok?”

„Mit tett Európa a kurdokért?”

„Küldtünk fegyvereket.”

„És hagyta, hogy a törökök lemészárolják Afrint.”

Hallgattam. A képek villóztak a fejemben, a rommá lőtt kurd városról. Piszkos
munkát végzett a török hadsereg. Nem ejtettek nagyon foglyokat.

„Nézze, ne vegye magára. Maga nagyon kedves embernek tűnik. De Európa cserben hagyott minket.”

„Nem veszem.”

„Remélem elégedett az interjúival.”

„Abszolút az vagyok.”

3.

Két napig voltam Kawa ezredes táborában, utána tovább indultunk Rakka felé. Amandzs okosan vezetett, és nagy ívben kerülte el a kormánycsapatok ellenőrző pontjait, ahol tehetett. A kalifátus egykori fővárosa romokban állt. A szövetséges légi csapások egész utcákat tettek a földdel egyenlővé, de nem jártak jobban az épen maradt házak sem. Mindegyiken lukak tömege feketélt, a gránátbecsapódásoktól több is megsüllyedt. Sűrű fekete füst és betontörmelék. Ez volt a kalifátus néhai fővárosa. A sáros utcákon '50 kaliberes géppuskákkal felszerelt pickupok közlekedtek, a szunnita mecseteket pedig már átnevezték huszeinire a sííta önkéntes alakulatok. A város mégis nagyon aktív volt. A piacon nyüzsgött az élet, s bár az áramellátás akadozott, éjszakára több ezernyi apró fénypont jelezte, hogy visszatérnek az emberek a városba.

Amandzs a Hotel Mekkában vettünk ki szobát. Egy közepesen mocskos vendéglátó egység volt, angol vécével, poros lópokróccokkal az ágyakon. Négy napon keresztül laktunk itt, miközben a városba visszatérő életről, az Iszlám Állam alatt megélt szörnyűségekről, és nagyjából bármiről forgattam, amiről úgy gondoltam, hogy majd el fogom tudni adni.

A negyedik nap estéjén, miután végeztünk a vacsorával, a szobámban elkezdtem megnézni a videóimat. Szomorúan konstatáltam, hogy az első felvételeken, melyeket még a dzsihadistákkal készítettem, valószínűleg rosszul állítottam be a hangot. Bár a kép éles volt, alig lehetett hallani valamit, hiába állítottam a laptopomon a keverőt. Olyan ideges lettem, hogy felhívtam egy barátomat Magyarországon, hogy tud-e kezdeni valamit a felvételekkel. Azt válaszolta, jobb lenne, ha inkább újra felvenném.

„Semmi baj” – mondta Amandzs, miután felvettem a dolgot. „Visszamegyünk, és újra felvesszük.”

Reggel el is indultunk Haszaka felé. Bár Kawa ezredes nem vette fel a telefont, önmagában ez nem jelentett semmit. A rommá lőtt országban szórványosan volt térerő. Az utakon nagy volt a katonai forgalom. Egy idő után feladtam, hogy kövessem, melyik fegyveres csoport kihez is tartozik. Délre értünk ahhoz a földúthoz, mely a táborba vezetett. Egy orosz páncélozott csapatszállító állt az út oldalán. Az árnyékában terepszínű nadrágos férfiak ültek, a fegyvereiket az oldalának támasztva. Sapkaként hordták a fejükön a maszkokat, amiben támadni szoktak. Amikor meglátták az autót, két katona felállt, és a kezével intett, hogy állítsuk le a motort.

„Shiák” – mondta Amandzs. – „Hagyd, hogy én beszéljek.”

Szíria a polgárháború kitörése óta tele volt külföldi sííta harcosokkal, akik vagy Libanomból vagy Iránból érkeztek, hogy támogassák az Aszad kormányzatot. Vallási fanatikusok voltak, és mivel a kormányzatnak alig maradt katonája, gyakorlatilag ők nyerték meg a háborút az elnöknek. Nem sokban különböztek a módszereik az Iszlám Államétól. Ha valamit, hát a sííta milíciákkal nem akartam összetűzésbe keveredni.

Amandzs félrehúzódott, és elfordította a kulcsot. Az egyik katona a kocs oldalához lépett. Erős testszaga volt, azonnal megcsapott a letekert ablakon keresztül. Kicsi, patkányszemei voltak. Több foga is hiányzott. Szemügyre vette mindkettőnk papírjait.

„Hova viszed ezt a külföldit?” – kérdezte.

„Vissza Amudába” – mondta Amandzs.

„Miért nem a fő úton mentek?”

„Alig lehet haladni. Erre átmehetünk?”

„Át. De biztosan át akartok menni?”

„Miért, nem biztonságos?”

„Már miért ne lenne biztonságos?”

„Ez a külföldi ért arabul?” – kérdezte a katona, és rám mutatott.

„Nem” – felelte Amandzs, én pedig a tőlem telhető legbutábban vigyorogtam a katonára.

„Idióták” – mondta a katona, és a kezével intett, hogy mehetünk.

Amandzs gázt adott, majd amikor tisztes távolságba kerültünk az ellenőrző ponttól, annyit mondott: „Ezek libanoni sííták voltak.”

„Honnan tudod?”

„Onnan, ahogyan beszéltek. Jobb, ha szólok a nagybátyámnak, hogy ilyen közel vannak.”

Húsz percen keresztül hallgatunk. Bámultam a mellettünk elsuhanó köves tájat. A tűnődésemből Amandzs döbbent kiáltása riasztott fel. Odafordultam, és már én is láttam az ég felé kigyózó vaskos fekete füstöt. Ahogyan közelebb értünk, már tudtuk, hogy a tábor füstöl. A kapuja be volt döntve, és mind a két épület ki volt égve. Az ablakaikból még mindig szállt a füst, de már nem égett semmi sem. Valószínűleg néhány napja gyújtották a tüzet. A tábor közepén, a felgyújtott sátrak környékén kilőtt töltényhüvelyek heverték. Amandzs elővette a mobilját, és telefonálni próbált. Én vettem észre a halottakat. A fal mellett heverték. Férfiak, nők, gyerekek. Vagy negyven holttest.

„Azonnal tűnjünk el innen” – mondta Amandzs, amikor ő is észrevette.

„Le akarom fotózni” – feleltem.

„Elment az eszed? Ha meglátják, minket is közéjük fognak fektetni.”

„De muszáj lefotóznom.”

„Fotózd, de én ugyan nem várok rád.” Gyors lépésekkel megindult az autója felé. Néztam, ahogyan távolodik, majd futni kezdtem utána. Egyetlen kép sem éri meg,

hogy egyedül maradjak a senki földjén, egy tömegsír mellett. Mire utolértem, már járt a motor a kocsiban. Beugrottam mellé, ő gázt adott. Vagy ötven kilométert kerültünk, mire visszakanyarodtunk a főútra. Amandzs nem kockáztatta, hogy még egyszer belefussunk a sífta milíciába. Mindketten végig feszültek voltunk az úton. Akkor engedtünk fel, amikor az amúdai ellenőrző központba értünk.

„Nem voltak kurdok a halottak között ugye?” – kérdezte Amandzs, aki egyszer sem érte el a nagybátyját telefonon.

„Nem láttam” – feleltem. Valójában fogalmam sem volt, hogy mit is láttam. Egy dologban voltam biztos, hogy halottak feküdtek a betonfalak mellett.

Amandzs elvitt a hotelbe Amúdában. Dollárban adtam a kezébe, amivel tartoztam neki a fuvarért. Azzal búcsúztunk, hogy másnap találkozunk, és elvisz még a határátkelőhöz. Kérdeztem, hogy nem lenne-e kedve meginni egy italt még az este folyamán, de azzal utasított el, hogy így is éppen eléggé hosszú volt ez a nap, ráadásul majdnem egy hete nem látta a családját.

Lepakoltam a hotelben, majd kimentem az utcára. A város, bár tele volt fegyveresekkel, hangos volt az élettől. Az embereket kerülgetve átvágtam a piacon. Tuktukok dudáltak és haladtak lépésben, amíg odaértem a Khammar nevű italmérésig. A kocsmá hónapokig zárva volt. A nemzetközi önkéntesek miatt nyitott ki újra, akik harcolni jöttek az Iszlám Állam ellen, és eleget ittak ahhoz, hogy eltartsák. Szépen lassan a helyi alkoholista vendégek is visszajöttek. A Khammar régi fényében ragyogott.

Piszkos fehér csempék borították a bár falait. Tele volt férfiakkal a hely. A kurd milíciákhoz tartozó külföldi önkéntesek, humanitárius munkások vagy helyiek ittak minden asztalnál. Semmilyen zene nem szólt a kocsmában, mégis hangos volt az emberek beszélgetésétől. Terjengett a levegőben a savanyú sör és a cigaretta szaga. Odaléptem a bárpulthoz, és vártam, hogy sorra kerüljek. Rágyújtottam egy cigaretta, mélyen leszívtam a füstöt, és bámultam a falon Bassár el-Aszad bekeretezett fényképét.

„Jó estét, barátom, örülök, hogy újra látom” – mondta valaki, és a vállamra tette a kezét. Kawa ezredes volt az, szélesen mosolygott.

„Mi történt? Láttuk, hogy felgyújtották a tábort.”

„Át kellett adnunk az Aszad-milíciáknak.”

A pultos, egy idősebb, erősen kopaszodó pocakos pasas felvette a rendelésem. Két sört kértem, egyet magamnak, egyet az ezredesnek.

„Na de a foglyok?”

Kawa ezredes belekortyolt a sörébe. Bizalmasan belebámult a szemembe.

„Tudja, amikor elment, arra gondoltam, hogy azok az európaiak, akiket ismerek, mind nagyon rendes emberek. Igazán tehetek Önöknek egy szívességet.”

„Köszönöm” – mondtam, mert nem igazán tudtam, mit is kellene válaszolnom. Elindultunk egy asztal felé, ahol az emberei ültek. Roppantul elégedett volt magával. Egész este nekem kellett fizetnem az italait.